

על מעגלי שייכות - מחשבות על קו התפר שבין הלאומי לאוניברסלי, בין הארץ לאדמה / מור קדישזון

מפגש רביעי בסדרת המפגשים "אם לעת כזאת" - מכון הדר - יום רביעי, ט"ז בטבת, 27.12.23

1. לחיות את החיים אחרוניים (מכתב) / ג'יימס הילמן (אנימה מונדי, בבל, 2022) (קטעים נבחרים)

מייקל היקר,

ישנו ציור שפיקאסו צייר כשהיה בן תשעים ואחת, שנה לפני מותו. שם הציור *Le jeune peintre* (הצייר הצעיר). זהו רישום ביד חופשית, בתנועות מכחול רחבות בצבעי שמן – לבן, אפור, כחול-צפחה ושחור – של פני נער קטנות, שובביות במקצת, עיניו כהות, חלולות ונוקבות, מבטו ננעץ בכך מתחת לשוליו הרחבים, השמוטים של הכובע, ובידו פֶּלְטֵט צבעים ומכחול. הלבן על גבי לבן מקנה לו תחושה של רוח רפאים, של ליצן, של מלאך, ובו בזמן של מתבונן תמים אך מרוכז ביותר, שדריכותו הנמרצת נלכדה זה עתה בידי צייר.

[...] מתברר בדיעבד שהמפגש עם הדימוי המהפנט והפשוט הזה היה חוויית החניכה הראשונית לתאוריה שלי על החיים שאדם חי אחרוניים. לפנינו פיקאסו הבלתי נראה שנלכד על הבד, דיוקן עצמי של הדיימון ששכן בו כל חייו. בסוף ימיו הוא מפציע ומראה את עצמו. "הנה", הוא אומר, "הנה מי שאתה, פיקאסו, אתה הוא אני, הצייר הצעיר-לעד. אני הוא הליצן, אני המבט התם, הרענן, האפל, אני הוא מרקורי התזזיתי, המלנכוליה הסנטימנטלית, הכחלחלה, הנער הצעיר. עכשיו אתה רואה מי מדריך אותך, מה שמר עליך רענן ומלא תשוקה, ועכשיו אתה יכול למות".

אפשר לומר שפיקאסו חתר לביטוי, מימוש והגשמה מלאה של הדמות הזאת כל חייו, מאז אותם ימים שבהם היה צייר בן-עשרה ומוכשר להפליא – עוד לפני עלומיו בפריז, לפני התקופה הכחולה והתקופה הוורודה שלו, כשהיה "הצייר הצעיר". זהו דיוקן הבלוט שצייר האלון.

הציור של פיקאסו מאשש את התיאוריה של אנרי קורבן (Corbin), לפיה המשימה המרכזית אינה האינדיווידואציה שלי כי אם האינדיווידואציה של המלאך: הגשמת הדיימון של פיקאסו בחומר בעזרת צבע, מכחול ובד ציור. הדימוי הזה גם ממחיש את הנחת היסוד בנוגע [...] לאופן שבו יש לקרוא את החיים עצמם: עלינו "לקרוא את הדברים עד לשורשם, להתחקות אחר העיקרון שלהם, עד לארכיטיפ שלהם". [...] אפשר ליישם את הרעיון הזה באופן שבו אנו קוראים את חיינו: עלינו להתחיל במלאך, בצייר הצעיר, שמנסה לבוא בשערי העולם המוחשי ולהתגבש לכדי דמות דרך חייו של פיקאסו.

[...]

האם אתה מבין מה משמעות הדבר?

המשמעות היא שהביוגרפיה שלנו היא משנית או מקרית, והדימוי שבלב הוא ראשוני ומהותי. אם הביוגרפיה שלנו היא מקרית ואינה הגורם המכריע, הדברים שקורים לנו במהלך חיינו (אלו שאנו מכנים "התפתחות") הם הגשמות שונות של הדימוי, ביטויים שונים שלו, ואינם הסיבות למי שאנחנו. אינני תוצר של קורות חיי – של הורי, של ילדותי, של התפתחותי. אלו מראות שבהן אני עשוי לזכות לרגעים בהצצה אל הדימוי שלי.

הזמן אינו הגורם הראשון בחשיבותו; דימוי אינו מצטבר, והשלבים המאוחרים בחיים אינם מופע מלא ומעודן יותר של גרעין האדם. אחרי ארבע מאות שנה עץ האלון אינו הוא-עצמו יותר מאשר ברגע שנכרת. הוא תמיד הוא, כמו פיקאסו שבמראה.

אני מפתח פה את הרעיון של הבלוט ושל החשיבות שלו כדי לדמיין את החיים בכיוון הפוך, אהורנית, לא מבחינת הזמן, מלידה ועד מוות, אלא מבחינת המשמעות שלהם. התייחסות שכזאת מציעה מתודה שונה לגמרי עבור הפסיכותרפיה. פירוש הדבר הוא שמה שיש לו השפעה גורלית בחיינו הוא מה שחשוב באמת, כלומר האופי של הרוח המלווה שלך על נטיותיה המיוחדות – קרא להן סימפטומים – מגבילה את החיים אך ורק לאפשרויות שהן שלך באמת.

2. א.ד. גורדון / מתוך : ממכתביו הפרטיים של מתיישב ועובד בא"י

(מכתב שלישי), כנרת, תרע"ד (1914)

אבותינו מסרו לנו, כי יש לנו 'אור גנוז' גדול. אולם אנחנו, בהיותנו בתוך החומות, האמנו, כי 'האור הגנוז' הנהו בשמים, בגן עדן, וכאשר 'נפקחו עינינו' לראות אור מבחוץ, חשבנו, כי 'האור הגנוז' אינו אלא אגדה, מליצה, או הכוונה היא שוב על 'המאור שבתורה'. לא עלה כלל על דעתנו, כי האור הזה גנוז בנו בעצמנו, והאור הוא אור ממש, אם גדול או קטן, אבל בשבילנו אין אור גדול ממנו. [...] קרוב לאלפיים שנה של גלות נשאנו את האור הזה בגנוי נשמתנו, וכאשר באה שעתנו להביאו לידי גילוי – נבהלנו מפני אורם של אחרים ונתבטלנו. קרוב לאלפיים שנה חשבנו את עצמנו לחטיבה בפני עצמה, שמרנו על ה'אני' שלנו מכל משמר, ידענו, כי ה'אני' שלנו הוא בתורתנו, אבל לא ידענו, כי תורתנו היא ב'אני' שלנו, כי היא חיה בקרבנו, חיה ומתחדשת בשעה ובמידה שחיינו מתחדשים;

[...]

שים לב, ידידי: אני מדבר פה לא על ערכו ההיסטורי של התנ"כ, כי אם על ערכו מצד הדעות והשירה שבו. הן בשבילנו גדול ערך התנ"כ לא כל כך במה שאמר, כמו במה שלא אמר, במה שאנחנו או הדורות הבאים אחרינו עתידים לאמור מתוכו, ורק מתוכו – מתוך אותו התנ"כ, הגנוז שנשמתנו בעומק כל כך גדול, עד כי מתוך נטל המשא של כל מה שקבלנו מאחרים, הלוחץ עליו, אין אנחנו בעצמנו רואים אותו תמיד. על כן אין אנחנו מבינים עתה את התנ"כ הגלוי. חושבים אנחנו, כי בגלותנו רעיונות חדשים בתנ"כ, הרי אנחנו מפרשים אותו. אבל על פי האמת הדבר הוא להפך: התנ"כ הגלוי הוא פירוש לתנ"כ הנעלם שבתוך נשמתנו. לולא הפירוש הזה, הקצר אמנם, אבל בכל זאת, או דווקא משום זאת, המספיק, לא היינו יודעים כלום מאוצרותינו הגנוזים.

3. א.ד. גורדון – עבודתנו מעתה - תרע"ט (1918)

חושב אני, כי כדאי לכל אחד מאתנו, בני עם ישראל, וגם חובה עלינו להתבודד רגע כל אחד בפנינו, להשתחרר רגע מכל השפעה שהיא, מכל השפעה מבחוץ וגם מהשפעת עברנו או ולשאול את עצמנו בפשטות גמורה, ברצינות גמורה ובאמת גמורה: מה בעצם אנחנו מבקשים בעבודתנו הלאומית? מה אנחנו מבקשים בארץ-ישראל דווקא? למה לנו להיבדל מתוך העמים, שחיינו בקרבם כל ימינו, להתרחק מהארצות, שנולדנו בהן, שהטביעו את חותמן על רוחנו, שהשפיעו עלינו משפען העליון? למה לא נשתתף השתתפות בלתי אמצעית עם אותם העמים בעבודתם הגדולה לעתידה של האנושות? למה לא נתבולל לגמרי באותם העמים? מה מעכב?

[...]

אומרים: לאומיות. אבל השאלה היא: מה היא לאומיות? ומה היא לאומיותנו או המשונה, שאינה חיה ואינה נותנת לנו למות? מה כוחה? ארץ הרי אין לנו. הלשון? אבל הרי גם לשון לאומית אחת חיה אין לנו, או שיש לנו כמה לשונות לא לאומיות. הדת? אבל הדת הלא הולכת ויורדת, – ומה יענו אלה, שאינם דתיים? אלא מה הוא אותו הדבר המשונה, העקשני, שאין אתה תופסו, שאינו רוצה למות ואינו נותן למות?

חושב אני, כי לעצמו, אם רק יעלה בידו להיות רגע עצמי לגמרי, חפשי, מכל השפעה זרה, לא יתבייש אדם מישראל ולא יתקשה להודות, כי יש בו דבר-מה מיוחד, עצמי, הלוחם על קיומו העצמי המבקש דרך לבוא לידי גילוי בצורה עצמית.

4. א.ד. גורדון / מתוך: אדם וטבע (פרק יב': הגורם הקוסמי בדת)

[...] באומה יש לא רק מומנט משפחתי, המאחד את בני האומה ברגש של קרבת גזע ושל אחדות היסטורית, כי אם גם מומנט קוסמי, המאחד את בני האומה בהשגה שלפני כל רגש, בהשגה הבאה מתוך תהום הנפש, ממקום איחודו של טבע האומה עם טבע ארץ מולדתה וגידולה. איחוד החיים הקיבוציים האנושיים עם חיי הטבע בא על פי עצם מהותו בצורתם הלאומית של החיים הקיבוציים. האומה היא הצינור הטבעי לאותם החיים, שיצרו אותה.

היא הרי נולדה וגדלה מתוך אותו הטבע, שהיא באה להתאחד עמו, היא הרי עצם ביטוי האנושי השלם. **הביטוי האנושי מתוך עצם הטבע העולמי הוא אישיותה**, עצמותה של האומה, כשם שאישיותו העצמית של היחיד הוא הסגנון העצמי, המיוחד לאותו היחיד, של אותו הביטוי.

[...] שהרי במציאות אין קיבוץ אנושי אחד ואין חיים אנושיים כלליים, במציאות יש רק אומות, והאנושות אינה אלא אבסטרקציה או סיכומן הכולל של כל האומות. אין שום אדם בעולם חי חיים אנושיים סתם, אבל כל אדם חי חיים לאומיים, אם חייה של אומתו או של אומה אחרת. מי שמוציא עצמו מן האומה, בבקשו חיים יותר רחבים, רואה את צל החיים כחיים, והצל הרי הוא תמיד הולך וגדל במידה שהחמה שוקעת. **את הדרך לחיים המבוקשים אין למצוא ואין לבקש מחוץ לחיים.**

האישיות של היחיד אינה אלא תא באישיות הקיבוצית של האומה, ורק במידה שהיא מקבלת חיים מהאישיות הלאומית ומוסיפה חיים לאישיות הלאומית, בה במידה היא תא חי ובריא, בה במידה היא אישיות שלימה, גדולה, עמוקה, כבירה. גם בטבע העולמי אין אטומים בודדים מצטרפים לצירופים חדשים כי אם בקבוצות ידועות, בהרכבות ידועות. כך הוא סדרו של עולמנו. הכל נפרד לאטומים, והכל מתחבר, מצטרף ומתאחד למולקולים, לתאים, לאברים וכן הלאה, עד לשלמות עליונה, אין־סופית. האדם, היחיד, כמו כל בריה חיה, מורכב מתאים ומאברים, והוא בעצמו אינו אלא תא בגוף האומה, כמו שהאומה אינה אלא אבר בגוף האנושות, האנושות גופה אינה אלא תא בגוף האומה, והטבע החי אינו אלא אבר בטבע כדור הארץ. כדור הארץ גופו אינו שוב אלא תא בשיטת השמש, שאינה גם היא אלא אבר בעולם הגדול, המוכר על ידי הכרתנו, וכן הלאה, הסוף – מי יודע אותו? הסוף נעלם באין־סוף.